

Маценко А.О., Маценко С.О., Пономаренко В.А.,
студенти освітнього ступеня «Магістр» спеціальності 205 «Лісове господарство»
науковий керівник: **Рибак В.О.,**
д.с.-г.н., професор кафедри експлуатації лісових ресурсів та деревообробних технологій
Поліський національний університет, м. Житомир

ЧИННИКИ ПОСЛАБЛЕННЯ СОСНОВИХ ДЕРЕВОСТАНІВ

Глобальна зміна клімату та погіршення екологічної обстановки зумовили нагальну необхідність підвищення ефективності лісовирощування. Фахівці лісогосподарських підприємств повинні сповна оцінити всі ризики, які можуть виникнути впродовж довготривалого вирощування лісових насаджень. Комплекс еколого-кліматичних факторів та шкодочинна дія шкідників та хвороб впливають на ліс з подвійною силою.

Для характеристики шкодочинного впливу осередків хвороб та шкідників потрібно спочатку дослідити заселеність шкідника або стан хвороби на території лісового підприємства.

Особливу увагу слід приділити ділянкам, у яких запланована посадка культур, на предмет замселення їх личинками травневого хруща. Хрущ травневий (*Melolontha melolontha* L.) – поліфаг. Шкодить на стадії імаго та личинки. Перед посадкою обов'язково слід проводити облік чисельності шкідника. У соснових культурах I класу віку впершу чергу уражуються саджанці з деформованою кореневою системою, пізніше – рослини сильно ослаблені. Вчені приділяли велику увагу впливу шкідників на насадження. Ще З.Голов'янка (1949 р.) встановив, що зараженість ґрунту личинками залежить від його температури. В північних районах їх висока чисельність має місце в насадженнях із низьким зімкненням пологів, де ґрунт добре прогрівається. Загальновідомо, що шкідники, в тому числі, і хрущі, вражають ослаблені дерева сосни. Чинником, що сприяє збільшенню ослаблення дерев, є наявність на сьогодні великих площ земель, які не орються. Наразі, ці землі стали постійними резерваціями хрущів, а найближчі до них лісонасадження необхідні для додаткового живлення хрущів.

Найвідчутніші зміни, видимі без особливих обмірів і обліків, відбуваються в молодняках і середньовікових соснових насадженнях штучного походження. Коренева губка (*Heterobasidion annosum* (fr.) Bref. S. Str.) вражаючи кореневу систему, викликає її руйнування та відмирання, що призводить до послаблення та всихання дерев та підвищує їх вітровальність. Прояв враження сосни цією хворобою проявляється у стані крони. Коренева губка зустрічається майже у всіх типах лісорослинних умов, проте найбільш сильний розвиток хвороби та найбільша шкодочинність стерігається при ураженні насаджень високих класів бонітету (I та вище) у свіжих умовах місцезростання. Враження дерев може відбуватися навіть у першому класі віку, але перші ознаки хвороби починають проявлятися найчастіше у насадженнях 2 класу віку. При великій кількості осередків та активному розвитку хвороби відмічається сильна зрідженість деревостану вже у 3-му класі віку. Найбільше ця хвороба вражає чисті хвойні насадження, особливо соснові культури, створені на староорних землях, пустирях або зрубках після рубки насаджень, уражених кореневою губкою.

Останнім часом відмічається масове всихання соснових лісів у різних регіонах, яке має дещо інші ознаки, ніж від враження кореневою губкою. Цю деградацію зумовлено спалахом масового розмноження небезпечного шкідника – короїда верхівкового (*Ips accuminatus*) в комплексі з короїдом шестизубим (*Ips sexdentatus*), лубоїдами сосновими малим (*Blastophagus minor*) та лубоїдом сосновим великим (*Blastophagus piniperda*) та деякими іншими видами стовбурових шкідників. Дослідниками (О. Андреева, 2009; В. Мешкова, 2012) встановлено, що спори і міцелій офіостомових грибів переносять стовбурові комахи, які заселяють окремі дерева соснового деревостану, ослаблені під впливом природних і антропогенних чинників. Процеси деградації соснових насаджень охоплюють деревостани віком від 40 років і вирізняються швидким поширенням активно діючих, постійно зростаючих у розмірах та кількісно осередків гострого й стрімкого ураження та швидким перебігом патологічного відпаду. Як показує аналіз таксаційних характеристик соснових насаджень, найбільше пошкоджуються високо бонітетні соснові насадження віком 60-120 років, що зростають у свіжих умовах суборів і сугрудів (B₂, C₂).

Патогени завдають величезних економічних та екологічних збитків сучасному лісогосподарському виробництву. Вони знижують продуктивність деревостанів, викликають масове розмноження шкідників та передчасний розлад насаджень, підвищують пожежну небезпеку в лісі, визначають необхідність проведення санітарних рубок, що знижує водоохоронні, водорегулюючі та ґрунтозахисні функції лісу.

Основними заходами по оздоровленню соснових деревостанів залишаються санітарні рубки.